

ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА: УПРОВАДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Олександр Малихін, д.пед.н., проф.

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Наталія Арістова, д.пед.н., проф.

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Інна Ліпчевська, PhD

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Глобалізація як процес інтеграції економічних, соціокультурних, політичних і технологічних аспектів сучасної цивілізації в світовому масштабі є загальновизнаною тенденцією цифрового інформаційного суспільства. Вона сприяє економічному розвитку країн (міжнародній торгівлі, інвестиціям); нівелюванню соціально-культурних бар'єрів (культурному обміну, міграції); впливає на самоідентифікацію сучасної людини, її сприйняття оточуючого світу та власної ролі в ньому, усвідомленню глобальних проблем і відповідальностей.

Глобалізація в освіті розглядається як один із напрямів розвитку сучасної педагогічної теорії та практики, спрямований на підготовку висококваліфікованих, затребуваних на міжнародному ринку праці спеціалістів; розвиток людини як інтелектуальної, творчої, моральної, культурної та духовної особистості, в якій сформовані національна ідентичність і толерантне ставлення до культури, соціально-психологічних особливостей громадян інших держав. Це процес інтеграції освітніх систем, формування міжнародних концепцій і стратегій розвитку освіти, стандартизації освітніх програм і методик, уніфікації змісту освіти, форм, методів, прийомів і засобів навчання на міжнародному рівні, а також поширення універсальних освітніх цінностей, лобювання розвитку вмінь і навичок, що визначені ключовими у XXI столітті.

Вивчення європейського досвіду (Великої Британії, Естонії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Фінляндії, Франції, Швейцарії та інших країн)

щодо організації освітньої діяльності в закладах профільної середньої освіти дає змогу виокремити типові характеристики успішних освітніх систем, які сприяють практичній реалізації концептуальних положень людиноцентризму, педагогіки партнерства, компетентнісного, діяльнісного і особистісно зорієнтованого підходів (Топузов, n. d.; МОН України, 2023; European Education and Culture Executive Agency, 2022; European Commission).

У європейських країнах профільна середня освіта здобувається протягом трьох (або більше) років здебільшого в самостійних (відокремлених) закладах освіти.

Країни ЄС прагнуть забезпечити рівний доступ молоді до профільної освіти, незалежно від соціального статусу чи етнічної приналежності, і здійснюють заходи щодо зменшення нерівності в цьому напрямі. Водночас вступ до профільного закладу освіти здійснюється на конкурсній основі.

Досвід європейських країн підтверджує важливість цілеспрямованого педагогічного супроводу молоді в процесі вибору та планування їхньої освітньої траєкторії задля забезпечення здатності і готовності потенційних абітурієнтів до свідомого вибору профілю навчання.

Згідно компаративного аналізу освітніх систем у сучасній практиці закладів освіти існує три основні моделі здобуття профільної середньої освіти (Ляшенко & Мальований, 2024):

- модель жорсткої диференціації профілів навчання, що передбачає нормативне визначення переліку профілів навчання та відповідних освітніх/навчальних програм, які заклади освіти обирають з визначеного переліку для профілізації;
- модель варіативної профілізації освіти, у якій існує базовий обов'язковий перелік предметів для вивчення незалежно від профілізації закладу освіти, а також додаткові профільні курси, навчальні програми для яких розробляються в закладах освіти відповідно до їхнього спрямування та ресурсів;
- модель персоніфікованого профільного навчання, де нормативно визначені очікувані результати навчання, а заклади освіти розробляють унікальний зміст освіти (включаючи як варіативні, так і інваріантні складові), і кожен учень формує свою власну освітню траєкторію за обраним профілем навчання.

У освітніх системах європейських країн спостерігається тенденція превалювання другої та третьої з розглянутих моделей. Індивідуалізація і персоналізація профільної середньої освіти передбачає розвинену систему професійної орієнтації молоді; можливість вибору профілю навчання та його гнучкої адаптації до індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів (кількість обов'язкових навчальних предметів поступово зменшується в процесі навчання; наявні вибіркові та факультативні складові змісту освіти); можливість корегування/зміни профілю навчання в процесі здобуття освіти.

Багато програм профільної освіти в Європі ставлять за мету підготувати молодь до вимог сучасного глобального ринку праці, включаючи розвиток STEM-навичок і цифрової компетентності; також, у зв'язку з розмаїттям співдотичних культур та мов, передбачено міжкультурну освіту та цілеспрямований розвиток в учнів іншомовних комунікативних навичок.

Сучасні програми профільної освіти передбачають практичні освітні компоненти, а саме: стажування, практикуми та проекти з реальними завданнями в індустрії або громадському секторі.

Відмінності в європейських системах профільної середньої освіти визначаються оптимальним для конкретної країни співвідношенням між глибиною навчання (спеціалізацією) і широтою (універсальністю) навчання, структурованістю і гнучкістю освітньої програми, доступністю і якістю (варіативністю) навчання, автономністю і керованістю закладів освіти, що безпосередньо пов'язані з питанням пошуку балансу між індивідуалізацією і «інституалізацією» навчання (МОН України, 2023).

Специфічними для української системи освіти є питання, пов'язані зі здійсненням освітнього процесу в умовах воєнного стану. У контексті сучасних українських реалій набувають значущості аспекти:

- мінімізації освітніх втрат;
- індивідуалізації/персоналізації навчання з урахуванням об'єктивних можливостей учнів здобувати освіту;
- мотивації молоді до активного навчання в умовах воєнного стану в країні;
- психологічної та соціальної підтримки суб'єктів освітнього процесу.

Пріоритетним є розвиток високого рівня інформаційно-цифрової компетентності вчителів та учнів; забезпечення закладів профільної середньої освіти сучасними інформаційно-комунікаційними засобами і технологіями для комунікації та навчання.

Урахування зазначених положень під час розроблення педагогічної моделі вітчизняної системи профільної середньої освіти сприятиме її швидкій інтеграції в європейській освітній простір, що визначено як пріоритетне завдання Стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року.

Ключові слова: глобалізація освіти, модель профільної середньої освіти в Україні, профільна середня освіта; освіта в країнах ЄС.

Література

- Ляшенко, О., & Мальований, Ю. (2024). Профільна середня освіта як об'єкт дидактичних досліджень. У *Світ дидактики: Дидактика в сучасному світі* (сс. 3–4). Видавництво «Людмила».
- Малихін, О., Арістова, Н., & Ліпчевська, І. (2023). Аналітичні матеріали: Дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*, 11(10), 56–62. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>
- МОН України. (2023, 11 грудня). Семінар «Моделі профільної освіти за кордоном — перспективи для України» [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=v1UkZrHybNQ>
- Топузов, О. М. (n. d.). Україна – ЄС: Крос-культурні освітні дослідження. OER Commons. <https://oercommons.org/courseware/lesson/55606/student/?section=2>
- European Commission. (2024, 6 May). *Education and Training in the EU - Facts and Figures - Statistics Explained*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Education_and_training_in_the_EU_-_facts_and_figures
- European Education and Culture Executive Agency. (2022). *The Structure of the European Education Systems 2022/2023: Schematic Diagrams*. Publications Office of the European Union. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/structure-european-education-systems-20222023-schematic-diagrams>